

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04 UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
ZESPÓŁ REALIZACJI 00 - 503 W A R S Z A W A
BADAŃ 621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17 TELEFAX 629 - 40 - 89
INTERNET: <http://www.korpo.pol.pl/cbos> E-mail: cbos@pol.pl

BS/84/73/94

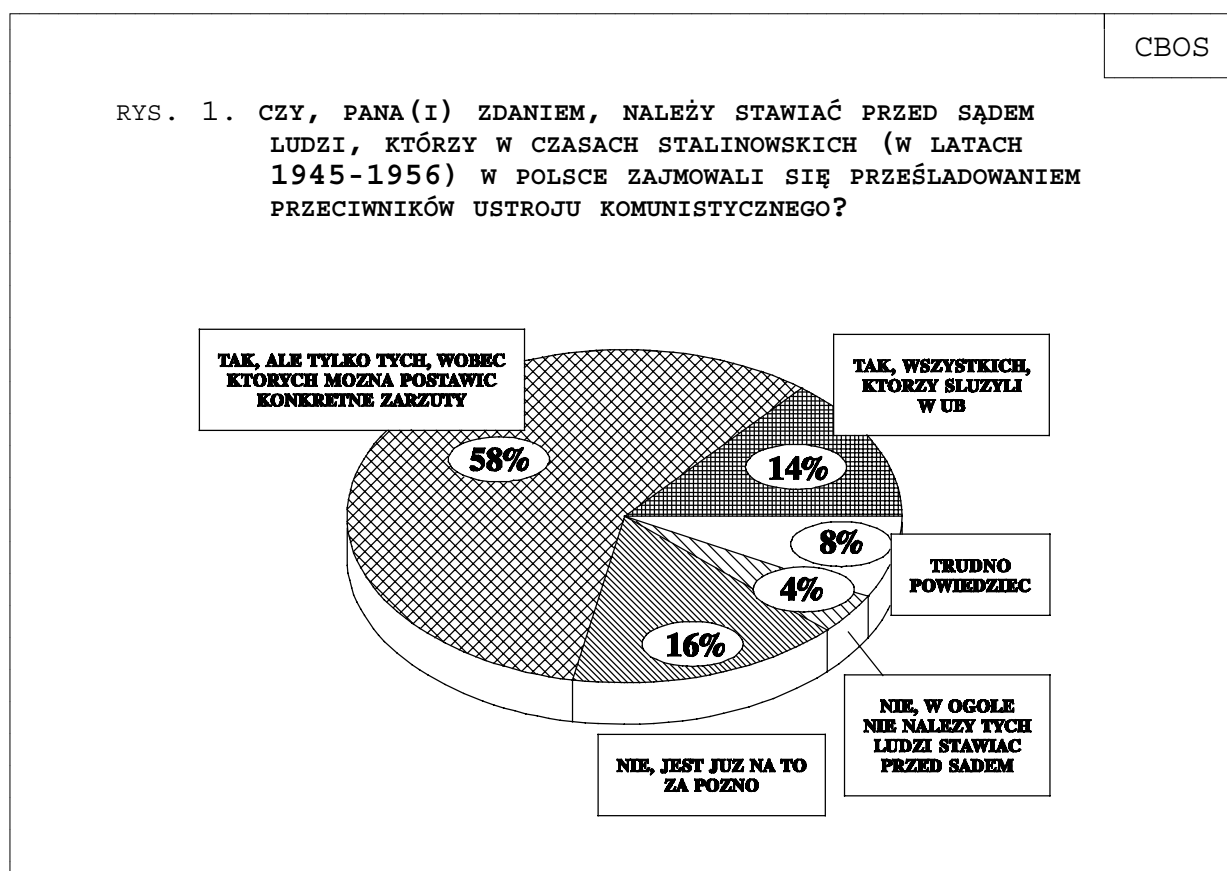
CZY STAWIAĆ PRZED SĄDEM BYŁYCH FUNKCJONARIUSZY UB?

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, MAJ '94

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

Mimo upływu pięciu lat od upadku komunizmu i trzech lat od podjęcia przez Sejm uchwały o nieprzedawnianiu zbrodni okresu stalinowskiego nie zapadł jeszcze ani jeden wyrok za czyny popełnione w latach powojennych. Nasuwa się pytanie, co myśli o tym przeciętny Polak¹.

Blisko trzy czwarte badanych jest zdania, że ludzi, którzy uczestniczyli w "utrwalaniu władzy ludowej" należy postawić przed sądem, jednak zdecydowanie przeważa pogląd, iż powinno to dotyczyć tylko tych, przeciw którym można wysunąć konkretne zarzuty.

¹ Badanie "Co o tym myślisz?" przeprowadzono w dniach 7-10 maja '94 na 1219-osobowej reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

W spontanicznych odpowiedziach na pytanie otwarte badani, uzasadniając swoje stanowisko, wysuwali następujące argumenty.

		CBOS
Postawić przed sądem wszystkich byłych funkcjonariuszy	Uzasadnienie	Odsetek wskazań
-	poczucie sprawiedliwości ("nikt nie powinien uniknąć odpowiedzialności za swoje czyny")	44
-	krzywdy wyrządzone rodakom (czasami zaznaczano, że "najlepszym", "najbardziej wartościowym") i szkody wyrządzone krajowi ("niszczyli patriotyzm w narodzie")	31
-	negatywne cechy ("okrutni", "zbrodniarze" itp.)	15
-	stwierdzenia typu "tam nie było niewinnych ludzi"	7
-	określenie Urzędu Bezpieczeństwa jako instytucji zbrodniczej	7
-	powołanie się na precedens ze zbrodniarzami hitlerowskimi	6 ²
		N=164

Sądzić tylko tych, przeciw którym można wysunąć konkretne zarzuty		
-	poczucie sprawiedliwości	40
-	zasada, że karać można tylko za udowodnione przestępstwa	41
-	pogląd, iż nie wszyscy, którzy tam pracowali są winni	15
-	potępienie stosowania zasady odpowiedzialności zbiorowej	5
		N=708

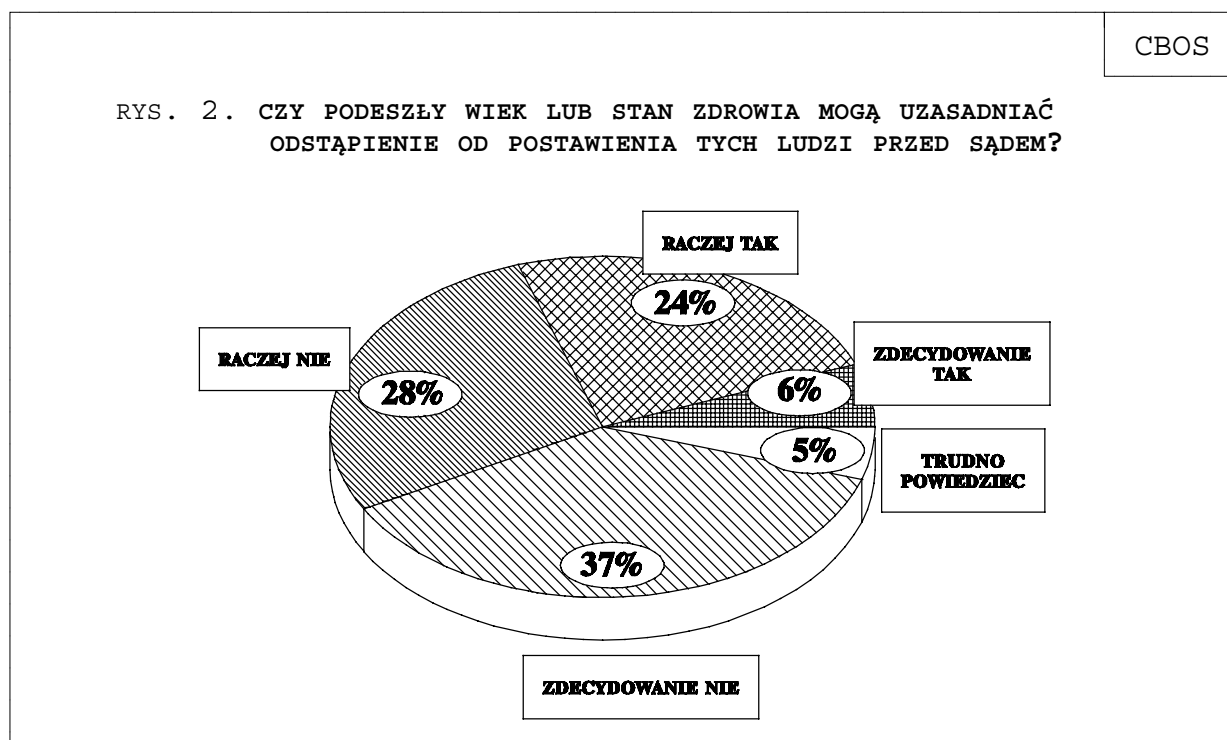
Nie należy stawiać przed sądem byłych funkcjonariuszy UB		
-	upływ czasu i podeszły wiek tych ludzi	60
-	"te sprawy należy zostawić historii", "patrzeć w przyszłość, a nie przeszłość", "nie rozdrapywać ran" itp.	27
-	pogląd, że ci ludzie "wykonywali rozkazy"	8
-	"była to wojna domowa", "bronili legalnej władzy"	5
-	"trzeba to było zrobić natychmiast po upadku komunizmu"	4
		N=248

² Suma przekracza 100%, gdyż wiele wypowiedzi zawierało argumentację należącą do kilku z wyodrębnionych kategorii.

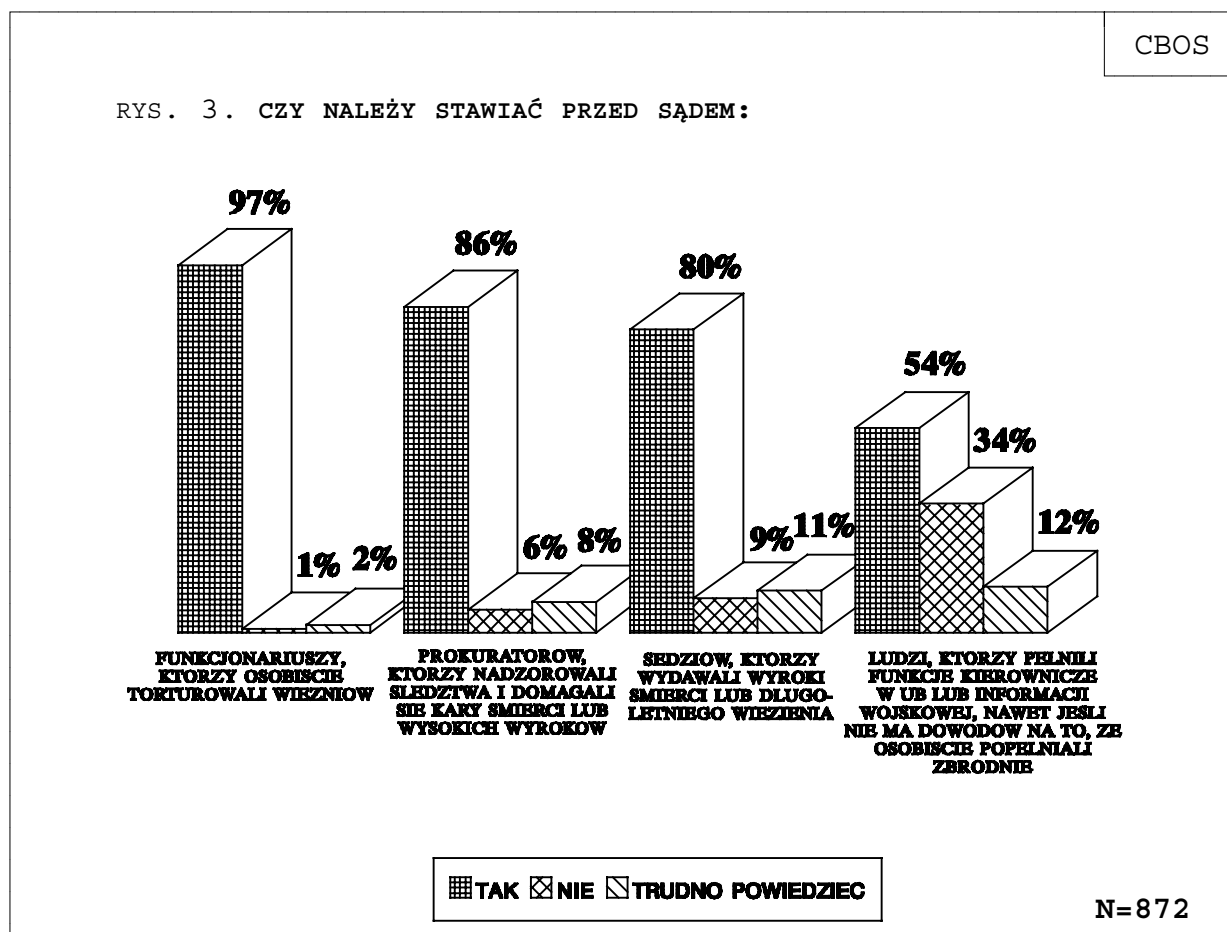
Opinie o sądeniu byłych funkcjonariuszy Urzędu Bezpieczeństwa są stosunkowo słabo zróżnicowane w różnych kategoriach badanych. Postawienia przed sądem wszystkich byłych funkcjonariuszy nieco częściej domagają się osoby powyżej 44 roku życia, a więc mniej lub bardziej pamiętające tamten okres. W grupie wiekowej 55-64 lata co piąty ankietywany zajmuje takie stanowisko. Im wyższy poziom wykształcenia, tym więcej badanych opowiada się za ściganiem tych przestępstw, ale w konkretnych przypadkach. Z kolei postulat odstąpienia od ścigania pojawia się tym częściej, im niższy poziom wykształcenia.

Pewien wpływ na opinie w tej sprawie mają poglądy polityczne. Zwolennikami odstąpienia od ścigania częściej są osoby głoszące w ostatnich wyborach na SLD lub PSL (jedna czwarta elektoratów obydwu tych partii). Częściej od pozostałych opowiadają się za odstąpieniem od ścigania osoby deklarujące brak zainteresowania polityką oraz ci, którzy nie brali udziału w ostatnich wyborach.

Spośród tych, którzy są zwolennikami karania zbrodni okresu stalinowskiego blisko jedna trzecia (30%) uważa, że wiek lub stan zdrowia mogą uzasadniać odstąpienie od postawienia sprawców przed sądem.

Osoby, które opowiedziały się za sądem zbrodni okresu stalinowskiego zapytano, kogo należy stawiać przed sądem.

Wśród zwolenników sądenia przestępstw tamtego okresu jedynie ściganie wysokich funkcjonariuszy za samo "sprawstwo kierownicze" budzi znaczne kontrowersje. Różnice zdań w tej sprawie wynikają między innymi z odmienności poglądów politycznych. Za ściganie funkcjonariuszy, którzy torturowali więźniów opowiadają się przede wszystkim osoby o poglądach prawicowych i nieokreślonych, rzadziej natomiast centrowych i lewicowych.

Tabela 1

w procentach

<i>Czy należy postawić przed sądem ludzi, którzy pełnili funkcje kierownicze w Urzędzie Bezpieczeństwa lub Informacji Wojskowej?</i>	Poglądy polityczne			
	Lewica	Centrum	Prawica	Trudno powiedzieć
Tak	41	46	65	63
Nie	52	37	28	22
Trudno powiedzieć	7	17	7	15

Elektoraty poszczególnych partii mają także odmienne zdanie w tej sprawie.

Tabela 2

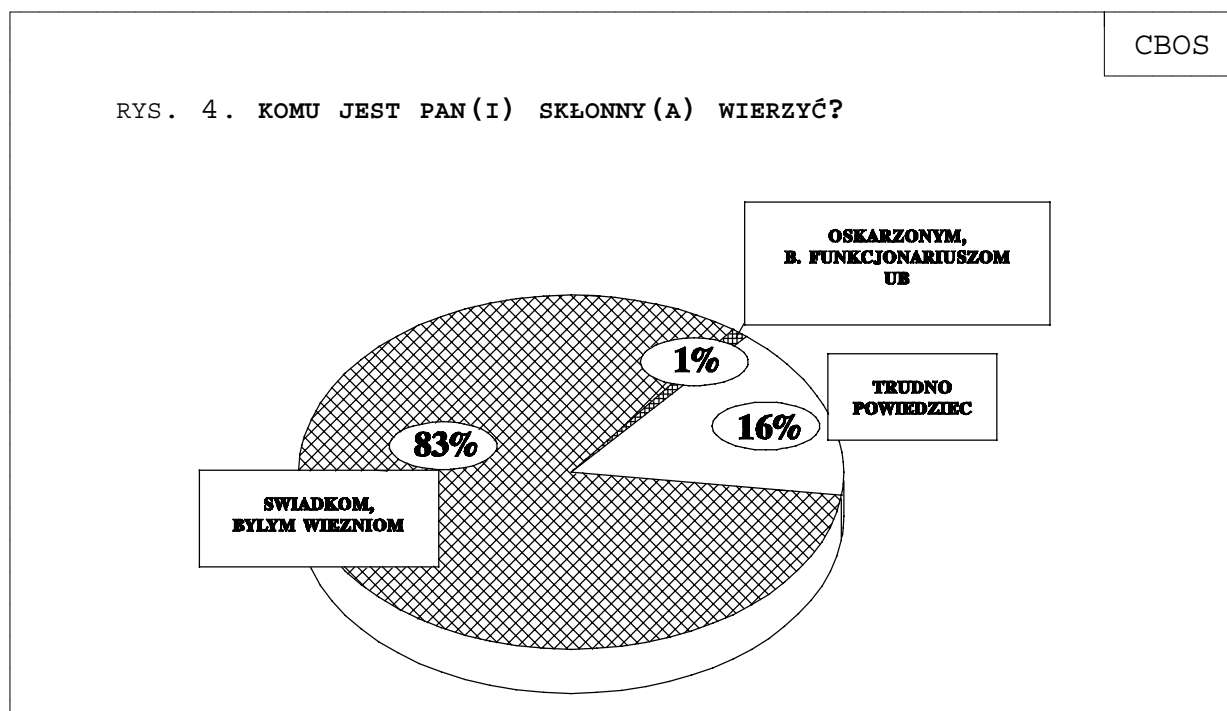
w procentach

W ostatnich wyborach głosował na:	<i>Czy należy postawić przed sądem ludzi, którzy pełnili funkcje kierownicze w UB lub IW?</i>		
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
BBWR	73	15	12
KPN	68	30	2
UP	59	35	6
UD lub KLD	58	34	8
Prawicę ³	56	30	14
Inne ugrupowania	53	22	25
PSL	41	43	16
SLD	40	52	8

³ ZChN, PC, RdR, "Solidarność", PL, UPR.

Obecnie przed sądem w Warszawie toczy się proces Adama Humera i kilkunastu innych funkcjonariuszy Urzędu Bezpieczeństwa, oskarżonych o znęcanie się nad więźniami i spowodowanie śmierci jednego z nich. Zapytaliśmy respondentów, czy słyszeli o tym procesie. Odpowiedzi twierdzącej udzieliło trzy czwarte (73%) ogółu badanych. Poinformowanie wzrasta wraz z poziomem wykształcenia, jest największe wśród inteligencji i prywatnych przedsiębiorców, większe wśród mężczyzn niż kobiet. Natomiast stosunkowo najmniejsze jest w grupach wiekowych najmłodszej i najstarszej, wśród mieszkańców wsi, szczególnie rolników.

W czasie tego procesu oskarżeni zaprzeczają zeznaniom świadków. Byli więźniowie wykazują, że znęcano się nad nimi. Interesowało nas, komu wierzą badani.

Nie ma więc prawie w ogóle ludzi, którzy byliby skłonni wierzyć oskarżonym, byłym funkcjonariuszom UB. Natomiast pewna grupa osób nie ma zdania w tej sprawie. Są to przede wszystkim osoby starsze (25% w najstarszej grupie wiekowej), zamieszkałe na wsi, z wykształceniem podstawowym, nie mające określonych poglądów politycznych.

★

★ ★

Zdecydowana większość Polaków opowiada się za ściganiem zbrodni okresu stalinowskiego. Powinno ono obejmować byłych funkcjonariuszy UB, sędziów i prokuratorów uczestniczących w procesach stalinowskich. Przeważa jednak zdanie, że sądzić należy jedynie za konkretne czyny. Kontrowersyjna jest natomiast sprawa odpowiedzialności karnej wysokich funkcjonariuszy w przypadku braku dowodów popełnienia przez nich zbrodni.

A N E K S

PODZIAŁ NA REGIONY W BADANIACH CBOS

5. Region wschodni:

1. Region północny:

09 woj. elbląskie
10 woj. gdańskie
17 woj. koszalińskie
26 woj. olsztyńskie
39 woj. słupskie
41 woj. szczecińskie

02 woj. bielsko-podlaskie
03 woj. białostockie
06 woj. chełmskie
22 woj. lubelskie
23 woj. łomżyńskie
28 woj. ostrołęckie
36 woj. siedleckie
40 woj. suwalskie
48 woj. zamojskie

2. Region zachodni:

11 woj. gorzowskie
12 woj. jeleniogórskie
20 woj. legnickie
45 woj. wałbrzyskie
47 woj. wrocławskie
49 woj. zielonogórskie

3. Region środkowozachodni:

05 woj. bydgoskie
13 woj. kaliskie
16 woj. konińskie
21 woj. leszczyńskie
29 woj. pilskie
32 woj. poznańskie
44 woj. toruńskie
46 woj. wrocławskie

4. Region środkowy:

01 woj. warszawskie
07 woj. ciechanowskie
24 woj. łódzkie
30 woj. piotrkowskie
31 woj. płockie
34 woj. radomskie
37 woj. sieradzkie
38 woj. skierniewickie

6. Region południowo-wschodni:

15 woj. kieleckie
18 woj. krakowskie
19 woj. krośnieńskie
25 woj. nowosądeckie
33 woj. przemyskie
35 woj. rzeszowskie
42 woj. tarnobrzeskie
43 woj. tarnowskie

7. Region południowo-zachodni:

04 woj. bielskie
08 woj. częstochowskie
14 woj. katowickie
27 woj. opolskie

Tabela 1. Czy należy stawiać przed sądem ludzi, którzy w czasach stalinowskich (w latach 1945-56) w Polsce zajmowali się prześladowaniem przeciwników ustroju komunistycznego?
1 - Tak, wszystkich, którzy służyli w UB; 2 - Tak, ale tylko tych, wobec których można postawić konkretne zarzuty; 3 - Nie, jest już na to za późno; 4 - Nie, w ogóle nie należy tych ludzi stawiać przed sądem

(%)

	1	2	3	4	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	13	58	16	4	8	1218
Płeć						
Mężczyźni	15	61	14	4	6	575
Kobiety	12	56	18	4	10	643
Wiek						
do 24 lat	8	58	19	1	14	164
25-34	11	62	15	5	7	198
35-44	12	59	21	3	5	291
45-54	16	65	11	2	5	187
55-64	20	56	10	5	8	166
65 lat i więcej	14	48	18	7	12	210
Miejsce zamieszkania						
Wieś	14	48	19	6	13	459
Miasto do 20 tys.	7	75	13	5	1	113
od 21 do 40 tys.	11	64	15	5	8	120
41-100 tys.	25	53	16	3	4	127
101-500 tys.	10	63	18	3	6	198
501 tys. i więcej mieszk.	13	67	11	2	8	201
Region						
Północny	17	55	22	3	3	135
Zachodni	9	61	23	5	2	133
Środkowozachodni	5	72	15	3	5	181
Środkowy	16	58	11	5	10	218
Wschodni	8	61	16	4	11	146
Południowo-wschodni	17	54	16	3	10	192
Południowo-zachodni	19	48	16	5	13	213
Wykształcenie						
Podstawowe	16	49	18	5	12	422
Zasadnicze zawodowe	14	56	18	3	8	338
Średnie	10	67	14	4	6	365
Wyższe	12	73	12	3	0	94
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	7	78	12	1	2	78
Prac.umysł.niż.szczebła	7	61	21	6	5	109
Pracownicy fiz.-umysł.	14	52	23	5	7	60
Robotnicy wykwalifikowani	9	62	19	3	7	127
Robotnicy niewykwalifik.	19	53	22	0	5	69
Rolnicy	10	53	18	2	16	88
Prywatni przedsiębiorcy	21	61	14	4	0	40
Bierni zawodowo						
Renciści i emeryci	16	54	15	5	9	416
Uczniowie i studenci	7	66	16	0	11	52
Bezrobotni	15	60	12	5	9	91
Gospodynie domowe i inni	18	58	10	4	10	87
Dochody na jedną osobę						
Poniżej 750 tys.zł	14	56	15	4	10	188
750 tys. - 1249 tys.	12	52	21	4	10	300
1250 tys. - 1749 tys.	15	57	16	5	7	228
1750 tys. - 2249 tys.	13	58	17	3	9	219
2250 tys. i powyżej	13	71	11	3	2	255
Ocena własnych war. mater.						
Złe	16	54	15	5	10	513
Średnie	10	60	19	3	7	492
Dobre	14	64	12	4	7	210
Zainteresowanie polityką						
Duże	11	74	10	2	3	145
Średnie	14	67	13	2	3	498
Małe lub żadne	13	46	21	6	14	575
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	21	53	15	5	6	89
Raz w tygodniu	14	55	17	4	10	719
Kilka razy w roku	10	64	17	3	5	281
W ogóle nie uczestniczy	14	64	11	8	4	127
Poglądy polityczne						
Lewica	7	66	17	5	4	204
Centrum	13	63	16	3	5	378
Prawica	16	63	15	2	4	286
Trudno powiedzieć	16	44	17	6	17	350

Tabela 2. Czy słyszał(a) Pan(i) o procesie Adama Humera?
(%)

	Tak	Nie	Liczba osób
Ogółem	73	27	1215
Płeć			
Mężczyźni	81	19	573
Kobiety	67	33	641
Wiek			
do 24 lat	63	37	164
25-34	75	25	198
35-44	80	20	289
45-54	80	20	186
55-64	72	28	166
65 lat i więcej	65	35	210
Miejsce zamieszkania			
Wieś	63	37	456
Miasto do 20 tys.	85	15	113
od 21 do 40 tys.	73	27	120
41-100 tys.	81	19	127
101-500 tys.	82	18	197
501 tys.i więcej mieszk.	79	21	201
Region			
Północny	86	14	135
Zachodni	75	25	133
Środkowozachodni	68	32	180
Środkowy	86	14	218
Wschodni	57	43	145
Południowo-wschodni	67	33	191
Południowo-zachodni	74	26	213
Wykształcenie			
Podstawowe	63	37	420
Zasadnicze zawodowe	74	26	336
Średnie	81	19	364
Wyższe	91	9	94
Grupa społ.-zaw. pracujący			
Kadra kier., inteligencja	92	8	77
Prac.umysł.niż.szczebla	80	20	109
Pracownicy fiz.- umysł.	76	24	60
Robotnicy wykwalifikowani	82	18	125
Robotnicy niewykwalifik.	67	33	69
Rolnicy	59	41	88
Prywatni przedsiębiorcy	88	12	40
Bierni zawodowo			
Renciści i emeryci	71	29	415
Uczniowie i studenci	66	34	52
Bezrobotni	73	27	91
Gospodynie domowe i inni	65	35	87
Dochody na jedną osobę			
Poniżej 750 tys.zł	61	39	187
750 tys. - 1249 tys.	67	33	299
1250 tys. - 1749 tys.	70	30	227
1750 tys. - 2249 tys.	81	19	219
2250 tys. i powyżej	87	13	254
Ocena własnych war. mater.			
Złe	72	28	513
Średnie	73	27	490
Dobre	80	20	209
Zainteresowanie polityką			
Duże	91	9	144
Średnie	85	15	497
Małe lub żadne	59	41	574
Udział w prakt. religijnych			
Kilka razy w tygodniu	67	33	88
Raz w tygodniu	71	29	717
Kilka razy w roku	76	24	281
W ogóle nie uczestniczy	84	16	127
Poglądy polityczne			
Lewica	80	20	203
Centrum	75	25	377
Prawica	84	16	286
Trudno powiedzieć	59	41	349